

Ukrajinské děti v českých školách

JEŠTĚ JSME SE
NEVZPAMATOVALI Z COVIDOVÉ
VÝUKY A MÁME TU DALŠÍ
VÝZVU PRO ČESKÉ ŠKOLSTVÍ.
USTOJÍ JI NÁŠ VZDĚLÁVACÍ
SYSTÉM? ZVLÁDNOU TO
NAŠE DĚTI, DĚTI UPRCHLÍKŮ,
PEDAGOGOVÉ, MY RODIČE
I STÁTNÍ POKLADNA?

PŘIPRAVILA: JANA POTUŽNÍKOVÁ

Zhruba polovinu ukrajinských uprchlíků tvoří děti. Právě ty spolu se svými maminkami, potažmo prarodiči utíkají z válkou zasažené Ukrajiny nejvíc. Ne všichni tu zůstanou, ale zdaleka ne všichni se budou chtít vrátit domů. Odhady odborníků z výzkumné organizace PAQ Research mluví o tom, že tu dlouhodobě zůstanou až dvě třetiny z nich, což by aktuálně znamenalo asi 100 000 ukrajinských dětí. Ale momentálně jsou čísla vyšší: školy musí aktuálně pojmout na 150 000 ukrajinských dětí! (Jen pro srovnání, v roce 2021 nastoupilo 108 000 prvňáčků.) Čeká je tedy opravdu velká zátěž a mnoho náročných okamžiků – shánění kapacit ve třídách, v pedagogických sborech, nákupy pomůcek, hrazení kurzů češtiny, ladění českého a ukrajinského vzdělávacího systému (povinná školní docházka je tam dvanáctiletá).

Ale náročné časy čekají školy i v ryze lidských otázkách ohleduplné integrace válkou zasažených dětí tak, aby se mohly co nejrychleji vzpamatovat a žít pokud možno normální dětství. Je to obrovská skrumáž úkolů. Co už se děje a co by se urychleně začít dít mělo?

Za vším hledej peníze

Tím nejdůležitějším úkolem teď bezesporu je sehnat dost finančních prostředků. A sehnat je rychle. Ministerstvo školství odhaduje, že jen do srpna 2022 spolkně integrace ukrajinských dětí 5,2 miliardy korun, které se budou čerpat na adaptační kurzy, výuku češtiny pro cizince, asistenty pedagogů i jiné pomocné pedagogické profese. Protože jsou peníze potřeba akutně, půjdou tyto prostředky primárně z české státní kasy. A zpětně se bude řešit, do jaké míry nám pomohou například peníze z tzv. šablon, které putují z evropských fondů. (Ministr Gazdík například potvrdil, že dostal nabídku od norského ministerstva na finanční prostředky z tzv. norských fondů.)

„Čekat na finanční prostředky si nicméně opravdu teď nemůžeme dovolit. Jsou potřeba právě teď a tady a vláda musí urychleně jednat, aby školy adekvátně podpořila a situace zůstala bezpečná pro pedagogy, ale hlavně děti samotné. Protože pro všechny tento krizový stav představuje velkou zátěž,“ říká k tomu Klára Laurenčíková, předsedkyně České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání, která momentálně hraje jednu z klíčových rolí při stanovování postupů pro začleňování ukrajinských dětí do českého systému.

Povolejte studenty!

Zajímavým způsobem může zasáhnout ukrajinská krize do momentálně připomínkané novely školského zákona, která se mimo jiné týká pedagogických podpůrných profesí. To jsou nejen asistenti pedagogů, ale také školní psychologové, speciální pedagogové, sociální pedagogové. „Krizu potvrzuje, že pro děti na školách potřebujeme intenzivnější odbornou podporu – pedagogickou, psychologickou i sociální. Během covidu jsme ještě museli nahlas připomínat, že role škol je v podpoře ohrožených dětí

nenahraditelná. Teď je tento fakt zřejmý v podstatě všem. Stejně tak i zásadní vliv škol na dětské duševní zdraví. Je skvělé, že ministerstvo školství plánuje od roku 2025 zakotvit podpůrné profese do systému stabilního financování, tak aby byly v budoucnu na každé škole. V případě malotřídek sdíleně. Zároveň by bylo třeba do chystané novely zákona o pedagogických pracovnících zakotvit i pozici sociálního pedagoga. Pro řadu škol je totiž aktuálně téměř nemožné sehnat speciálního pedagoga či psychologa, je jich dlouhodobý nedostatek. Sociální pedagog by tak mohl posílit kapacity školních poradenských pracovišť a podpořit mimo jiné i spolupráci škol s rodinou a návaznými externími zdravotně-sociálními službami,“ vypočítává Klára Laurenčíková. Nutné je prý urychleně přemýšlet i o dalších možnostech. Třeba o tom, že tak, jako jsme vyslali studenty medicíny během covidové krize na pomoc zdravotníkům, bylo by nyní třeba povolát studenty učitelských oborů na pomoc do škol, a zároveň také cíleně využít potenciál příchozích profesionálů z Ukrajiny. »

*ŽÁDNÉ DÍTĚ NEMŮŽE
ZA TO, ODKUD POCHÁZÍ
A DO JAKÝCH ZÁTĚŽÍ SE
NARODILO.*

PROSTOR MLUVIT I PROSTOR MLČET

Jaká doporučení dostávají učitelé například od České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání?

- Dětem pomáhá při adaptaci na nové prostředí a nové situace poskytnutí dostatku času, předvídatelnost, respektující přístup a také empatická podpora.
- Primární potřeby, jako třeba že budou mít za co si dojit ve školní jídelně na oběd, by teď měly být prioritou číslo jedna. Až potom je na řadě vzdělávání.
- Důležité je dát novým dětem prostor zorientovat se v režimu i prostorách školy, v kolektivu.
- Pro usnadnění integrace je vhodné zvolit tzv. tutora, dobrovolníka z řad žáků, který si vezme jakýsi patronát nad příchozími ukrajinskými dětmi a školou je provede, seznámí se spolužáky apod.
- Pokud děti chtějí mluvit, je vhodné nechat jim prostor. Ale stejně tak potřebují respekt, pokud se straní a nezapojují se (nikdo nikdy nemůže vědět, čím si prošly) – je ale důležité, aby věděly, že až budou připravené, někdo dospělý je vyslechne.
- Ve třídách je dobré mezi dětmi akcentovat přínos různorodosti. To, že přibude nové dítě, nové národnosti, s novým jazykem, lze nakonec vytěžit jako všestranně obohacující skutečnost.
- Každé příchozí dítě potřebuje pocít, že je stejně důležité jako jakékoli jiné. Že status uprchlíka neznamena, že jsou r„něco méně“ než kdokoli jiný (protože bez domova je jejich sebehodnota rozbouraná víc než dost).

Učitelé potřebují podporu

A jak se budou zatím učitelé vypořádávat s přívalem nových dětí, když nemají po ruce ony podpůrné profese? „Ministerstvo rozeslalo do škol podrobnou metodiku práce s ukrajinskými dětmi. Národní pedagogický institut nabízí možnost konzultací a intervizních setkání pro ředitele i učitele. Řada nevládních organizací intenzivně organizuje webináře ke krizové intervenci, komunikaci o těžkých tématech, podpoře dětského duševního zdraví a prevenci rozvoje posttraumatického syndromu. My nabízíme zdarma konzultace školním poradenským pracovníkům a psychosociální podporu dětem, které ji potřebují. Učíme školy, jak podpořit integraci příchozích dětí. Jak je napojit do kolektivu ostatních a také jak předcházet případným konfliktním situacím, které ve třídách mohou častěji nastávat vlivem setkávání různých národností. Důležitou integrační roli hrají i organizace neformálního vzdělávání, jako jsou například domy dětí a mládeže, základní umělecké školy a organizace typu Skaut a podobně,“ vyjmenovává Klára Laurenčíková. Ale pořád to není všechno, co je třeba řešit. Pedagogové shánějí jazykovou podporu, ukrajinské učebnice, osnovy, základní slovíčka, potřebují inspiraci, jak překonávat jazykovou bariéru. „My z České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání proto teď například školíme nejen učitele, ale

*1 pozdrav,
úsmev
či pozvání
do hry
můžou život
ukrajinských
dětí rozzářit.*

i české školní inspektory v tom, jak metodicky podporovat školy v takových oblastech, jako je adaptace nově příchozích dětí, zajištění psychosociální podpory a posílení zdravých vztahů mezi dětmi... na to je potřeba v této fázi myslet prioritně. Učitelé jsou pro ukrajinské děti v prvních dnech a týdnech často nejdůležitějším mostem v nesnadné životní situaci a v novém prostředí,“ podotýká odbornice.

Osobní nastavení stranou, potřebujeme profiky

Problematické ovšem může být osobní nastavení některých pedagogů. Protože pokud dnes navštívíte facebookové stránky učitelských sdružení, určitě nebudete číst jen samá pozitiva a snahu se se situací co nejlépe poprat. Naopak. Pedagogové se bojí přetěžování a mnozí se netají ani osobními antipatiemi ve vztahu právě k ukrajinským dětem a celé uprchlické krizi. Pracuje se třeba i na tomto problému? „Učitelská obec představuje jakýsi obvyklý průřez společností. Tak jako v celé společnosti se bohužel i mezi pedagogy najde řada takových, kteří vykazují předsudečné postoje, nejsou ochotni pomáhat lidem bez

JAK TO BUDE DÁL?

Ještě v polovině března se povedlo přijmout nový zákon, tzv. Lex Ukrajina, který ošetřuje základní možnosti pobytu uprchlíků tady a který myslí kromě jiného i na začleňování dětí do školní výuky. Jak? To se ve zkratce dočtete například na migraceonline.cz, z níž citujeme například:

- Pro uprchlíky z Ukrajiny bude otevřen speciální termín zápisu do mateřských a základních škol do školního roku 2022/23, a to od 1. června 2022 do 15. července 2022.
- Podle potřeb dítěte, žáka nebo studenta bude možné zčásti nebo zcela nahradit po dobu nezbytně nutnou vzdělávací obsah, bez ohledu na soulad s rámcovým vzdělávacím programem. Bude tak možné poskytovat uprchlíkům z Ukrajiny intenzivní výuku češtiny či pomoc se začleněním do společnosti a psychosociální podporu.
- Ředitelé středních škol, konzervatoří i vyšších odborných škol mohou přijmout a zařadit cizince i do probíhajícího 1. ročníku.
- Při konání přijímacího řízení se navyšuje časový limit přijímací zkoušky o 25 % a bude možné ji skládat v českém, ukrajinském nebo anglickém jazyce podle výběru.
- Doklad o splnění předchozího vzdělání může nahradit čestné prohlášení.
- Ve třídách, skupinách nebo odděleních, v nichž se budou vzdělávat výhradně uprchlíci z Ukrajiny, budou moci působit pedagogičtí pracovníci z Ukrajiny bez nutnosti znalosti českého jazyka.

domova, uprchlíkům nebo mít za souseda cizince. Proto je dnes ještě více než kdy jindy nutné, aby z ministerstva jasně znělo, že se hodnotové a osobní nastavení pedagogů nesmí promítat do jejich profese. Žádné z dětí za nic z toho, co právě žije, nemůže. Nemůže za to, odkud pochází, kdo jsou jeho rodiče, do jakých záležitostí se narodilo. Každé dítě má potřebu a právo na to, zažívat bezpečí, podporu a přijetí. Nezůstat osamocené. Žít co nejnornálnější život,“ apeluje Klára Laurenčíková.

Vzbuzuje to ve vás strach? O místa ve školách, školách? Kvalitu výuky? Chce to čas, abychom se přestali bát. A třeba se na věc podívali z pozitivního směru: příchod ukrajinských dětí může být skvělou příležitostí naučit se efektivně pomáhat v době krizí. Spolupracovat i s těmi, kdo jsou v něčem odlišní, a přesto s námi mají mnoho společného. Posílit své komunikační a jazykové dovednosti. A obecně zažít solidaritu jako hodnotu, která je žitá v praxi. Bude to chtít čas, ale půjde to. Školy potřebují hlavně rychle finance na posílení personálních kapacit. Taký tlumočení, mít se s kým radit a o koho se opřít v těžších momentech. Pak budou mít potenciál situaci zvládnout. „Sousední Německo také nedávno zažilo velkou uprchlickou vlnu a obstálo. Nové příchozí rozprostřelo rovnoměrně po celé zemi. Od začátku je cíleně zapojilo do místních komunit, děti do školek a škol, do zájmových kroužků a rodičům umožnilo zapojit se do pracovního trhu,“ připomíná Klára Laurenčíková s tím, že stejnou praxi je třeba nastavit i tady. „Nepotřebujeme stanová městečka a segregované třídy pro ukrajinské děti. Potřebujeme příchozí přivítat a pozvat je k plnému zapojení do všech oblastí života v naší společnosti.“

FOTO: ISTOCK.COM, ILUSTRACE: SHUTTERSTOCK.COM

Ukrajinské děti potřebují kamarády, potřebují se společně učit, jezdit na výlety, hrát si, sportovat a navštěvovat různé kroužky. Ukrajinské maminky potřebují své místo v komunitě: otevřená civilní místa, jako jsou komunitní kavárny, kluby v knihovnách a uměleckých a kulturních institucích, kam mohou chodit s dětmi a potkávat se nejen mezi sebou, ale i s ostatními rodiči. Mít možnost uplatnit se, vylézt svůj profesní potenciál. Prostě žít v mezích okolností co nejnornálnější život.

Mluvte o tom doma...

A myslíte na to, že hodně zmůžeme i my jako rodiče.

„Když se snažíte pomoci dětem pochopit, co je to válka, jdete cestou jednoduchých informací. Přiměřeně jejich věku je předkládejte tak, aby pochopily, v čem se jejich ukrajinští spolužáci ocitli, co mohou prožívat a proč potřebují naše přijetí a podporu. Že i pozdrav, úsměv a pozvání do společné hry můžou jejich život obrovsky rozzářit. Je dobré dětem připomenout, že i ony se někdy cítí osamocené a co jim pomáhá, a co tak můžou samy nabídnout ostatním,“ vypočítává Klára Laurenčíková.

Veďte své děti k tomu, aby ukrajinské spolužáky zvaly na oslavy. Podporujte místní organizace, aby přizvaly ukrajinské děti na společné výlety a akce. Podpořte vznik sociálních školních a místních fondů na pomůcky, školní obědy a další potřebné věci, které zatím nejsou hrazeny systémově (a měly by být). Pokud vaše děti chtějí nějak aktivně přispět, pomozte jim s tím. Uspořádat sbírku, vytrítit hračky a darovat je? Všechno se počítá. ✖

CHCETE SITUACI SLEDOVAT PODROBNĚJI?

cosiv.cz Stránky České odborné společnosti pro inkluzivní vzdělávání plné návodů, jak pracovat s dětmi, i řady zásadních informací o aktuálních jednáních škol, odborníků a ministerstva.

migraceonline.cz Najdete tu podrobněji vysvětlený Lex Ukrajina, ale i články o tom, proč nám všem nakonec integrace ukrajinských dětí a jejich rodičů může prospět.

centrumlocika.cz Centrum Locika už v pandemii vydávalo manuály, které sdílela celá republika, a i teď pomáhá zvládnout situaci dětem, rodinám, pedagogům, ale i nám všem, kteří cítí, že je toho na ně moc.

opatruj.se Pokud hledáte psychologickou pomoc, rady pro rodiče a učitele nebo konkrétní informace pro Ukrajince pobývajících na českém území, tady najdete rozcestník.